

11. Новый тлумачний словник української мови. – У 4-х т. / укл.: проф. В.В. Яремко, канд. філол. наук О.М. Сліпущко. – К.: Вид-во "Аконіт", 1998. – Т. 4. – 944 с.
12. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / под ред. Е.А. Олейникова. – М.: ЗАО "Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1997. – 288 с.
13. Прокопенко І.Ф. Курс економічного аналізу: підручник / І.Ф. Прокопенко, В.І. Ганнін, З.Ф. Петраєва / за ред. І.Ф. Прокопенка. – Харків: Вид-во "Легас", 2004. – 384.
14. Прыткин Б.В. Основы управления. Производственно-строительные системы / Б.В. Прыткин. – М.: Стройиздат, 1991. – 336 с.
15. Равновесие и неравновесие социально-экономических систем / под ред. акад. А.И. Добрынина, проф. Д.Ю. Миропольского. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 1998. – 342 с.
16. Севастьянов А.В. Оценка экономической устойчивости предприятий / А.В. Севастьянов // Вопросы экономики. – 2000. – № 2. – С. 7-14.
17. Ярочкин В.И. Система безопасности фирмы / В.И. Ярочкин. – Изд. 3-е, [перераб. и доп.]. – М.: Изд-во "Ось-89", 2003. – 352 с.
18. Экономическая безопасность: Производство – Финансы – Банки / под ред. В.К. Сенчагова. – М.: ЗАО "Финстатинформ", 1998. – 621 с.
19. Экономическая стратегия фирмы: учебн. пособ. / под ред. А.П. Градова. – СПб.: Специальная литература, 1999. – 589 с.
20. Rotfeld A.D. Europejski system bezpieczenstwa in statu nascendi / A.D. Rotfeld. – Warszawa, 1989. – 317 p.

Кавын О.Н. Методические основы обеспечения безопасности социально-экономической системы

Путем обобщения и систематизации научных подходов комплексно рассмотрена сущность понятия "безопасность" как ключевой функции социально-экономической системы. Определены предпосылки осуществления безопасного развития определенной системы через соблюдение устойчивости, равновесия и адаптации. Обоснована важность достижения необходимого для развития уровня безопасности на микроуровне через эффективное управление экономической безопасностью предприятия.

Ключевые слова: безопасность, устойчивость, равновесие, адаптация.

Кавун О.М. Methodological frameworks of socio-economic security system

The essence of "security" as main function of the socio-economic system is integrated by generalization and systematization of scientific approaches. Preconditions of a secure system are determined by means of stability, balance and adaptation. The importance of achieving the required level of security for development at the micro level by way of effective management of economic security company is proved.

Keywords: security, stability, balance, adaptation.

УДК 336.71:330.322

Заст. директора М.Й. Ковач¹, канд. екон. наук;
ст. викл. М.П. Лазур², канд. істор. наук

ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Розглянуто різні підходи щодо інвестицій корпорацій; виявлено проблеми банківської системи України. Визначено переваги і недоліки присутності іноземних банків на території України та наведено основні заходи щодо забезпечення фінансової безпеки банківської системи України від необґрунтованого припливу іноземного капіталу.

Ключові слова: банківська система, іноземний капітал, корпорація, інвестиції, іноземні банки, фінансові ресурси.

Постановка проблеми. Будь-яка країна, як показує досвід, не може досягти економічної стабільності в умовах ізоляції від світової економічної системи. Саме взаємопроникнення окремих національних економік через механізм іноземних інвестицій, створення спільних транснаціональних корпорацій і є основою глобалізації світової економіки. Розвиток банківської системи України значною мірою пов'язаний з глобалізаційними процесами, що відбуваються у світовій економіці. З огляду на це, дослідження проблеми доступу іноземного капіталу в банківську систему України, його вплив на підвищення рівня капіталізації набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми припливу іноземного капіталу в банківську систему України приділяють увагу вітчизняні економісти та практики. Вагомий внесок у вирішенні цієї проблеми зробили О. Балануца, О. Барановський, О. Кірсєв, В. Міщенко, С. Моїсєєв, А. Росинський та інші. Незважаючи на те, що існують дослідження щодо проблеми припливу іноземного банківського капіталу у вітчизняну банківську систему, наукові та практичні пошуки у даному напрямку доцільно продовжувати.

Мета роботи: дослідити проблеми доступу іноземного капіталу в банківську систему України, його вплив на фінансову стійкість банківської системи України.

Виклад основного матеріалу. Передумови іноземного інвестування корпорацій описуються в різноманітних теоріях. Згідно з підходом Д. Кейнса, мета діяльності корпорації полягає в тому, що вона намагається максимізувати ринкову вартість власного капіталу, тобто прагне досягти найвищої капіталізації своїх цінних паперів [2].

З іншого боку, за підходом Д. Тобіна, корпорація намагається одержати найбільш можливий прибуток у поточному році, інвестуючи позиковий фінансовий капітал до тієї межі, поки прибуток від кожної нової інвестиції буде більшим, ніж вартість позичених для інвестування коштів [6, 3-51]. Якщо метою діяльності корпорації вважати максимізацію консолідованої чистої теперішньої вартості грошових потоків, то такий погляд виключає суперечність між підходами Д. Кейнса та Д. Тобіна: узагальнюючою підставою здійснення корпорацією інвестицій, зокрема за межами країни перебування, є намагання одержати найбільш можливі значення чистої теперішньої вартості потоку платежів від здійснюваних компанією інвестиційних проектів, що забезпечить одержання найбільш можливого прибутку в поточному та наступних роках.

Відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність" банк з іноземним капіталом – це банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному нерезиденту, перевищує 10 %. Для створення банку з іноземним капіталом його засновники зобов'язані отримати попередній дозвіл Національного банку України [4]. Банківська система України сьогодні відкрита для входження іноземного капіталу. Чинне законодавство дає змогу створювати в Україні банки із 100 %-м іноземним капіталом, але з обов'язковою вимогою, що це мають бути дочірні банки, які діють у правовому полі України. Створення філій іноземних банків, які не є самостійними юридичними особами, а лише структурними підрозділами головних банків, які знаходяться за

¹ Ужгородський торговельно-економічний ін-т Київського національного торговельно-економічного ун-ту;
² Закарпатський державний університет

кордоном і діяльність яких регулюється іноземним законодавством, може підірвати фінансову безпеку банківської системи.

Упродовж останніх років банківська система України зіткнулася з низкою проблем, однією з яких є неспроможність українських банківських установ конкурувати з іноземними, частка яких на вітчизняному ринку постійно зростає. Таке становище також поглиблюють процеси глобалізації, які здійснюють безпосередній вплив на банківську систему України.

Фінансова криза на міжнародному ринку та економічна нестабільність в Україні визначили для банківських установ нове операційне середовище. Довготермінові інвестиції користуються серед населення меншим попитом, що негативно впливає на економічну діяльність підприємств. Наслідком цього може бути зростання простроченої заборгованості у кредитному портфелі банків. Можливості позик на зовнішніх ринках у банків на сьогодні недостатні. Зростає процентна вартість позик, Національний банк України стримує ліквідність гривні, що призводить до підвищення процентних ставок на міжбанківському ринку. У цій ситуації рівень фінансової безпеки банківської системи визначається здатністю локалізувати вплив загроз. Одним із таких завдань є визначення умов та ефективності функціонування банків з іноземним капіталом.

Причинами фінансової кризи у світовому просторі можна вважати проблеми в американській економіці, які виникли внаслідок різкого скорочення заощаджень, зростання обсягів дешевих кредитів, неадекватного споживання та спекуляцій на ринку ризикових іпотечних цінних паперів. Сучасна криза значно розширилася через фінансову глобалізацію, яка прискорила рух спекулятивного іноземного капіталу, посиливши вплив на економіку зовнішніх чинників. При цьому спекулятивний капітал практично не реалізується в економіці, оскільки функціонально проявляється через вкладення в короткотермінові активи.

Функціонування грошових систем різних країн є неоднозначним.

Відповідно до Закону України "Про Національний банк України" [5], єдиною офіційною грошовою одиницею на території України є гривня, проте кількість валютних депозитів і кредитів (офіційна доларизація економіки) щороку зростає. Банківський капітал – важлива складова фінансового капіталу. Від нього значною мірою залежить подальший розвиток економіки України, її інтеграція у світову спільноту. Основою для зміцнення банківської системи України, підвищення її надійності та стійкості до криз є достатній рівень капіталізації.

Упродовж останніх років спостерігається тенденція до збільшення частки іноземного капіталу, зокрема російського, в сукупному банківському капіталі України. На банки за участю іноземного капіталу припадає значна частина сукупного статутного капіталу банківської системи України, що становить 40,6 % від усього банківського капіталу. За даними НБУ, за станом на 01.01.2011 на території України зареєстровано 194 комерційні банки. Серед створених за участю іноземного капіталу діють 55 банківських установ, або 26,4 % від загальної кількості банків, зокрема 20 банків, або 10,3 % від загальної кількості – зі 100 %-м іноземним капіталом [3].

Якщо у банківській системі недостатньо власних коштів, то відбувається залучення їх ззовні. Отже, проблемним питанням капіталізації банківської системи є вкладення коштів у банківську систему за рахунок іноземних інвесторів. З одного боку, йдеться про достатність у вітчизняних підприємств і фізичних осіб належного обсягу фінансових ресурсів для інвестування у банківський капітал, а з іншого – про можливі наслідки поглинання зарубіжним капіталом українських банків. Найбільшими іноземними інвесторами щодо участі в статутному капіталі банків України за станом на 01.01.2011 були такі країни: Росія, Австрія, Італія, Франція, Угорщина, Німеччина, Швеція, Нідерланди.

Іноземні банки виходять на новий ринок шляхом створення відділень або філій, тобто за рахунок органічного розвитку, або шляхом придбання місцевого банку. Серед недоліків виходу банку на ринок шляхом органічного розвитку доцільно виділити потребу досконалого планування його діяльності відповідно до банківського законодавства України. Придбання контрольного пакета акцій банку потребує ініціювання процедури реорганізації, що зумовлює додаткові витрати на пошук і відрядження до придбаної банківської установи висококваліфікованих спеціалістів, переведення банку, що реорганізується, на операційну модель іноземного банку.

З точки зору управління активами, банки з іноземним капіталом мають такі переваги: вища ефективність діяльності порівняно з вітчизняними банками; вища якість активів; розширення спектра банківських послуг; підвищення якості банківських послуг; зниження вартості банківських послуг; висока корпоративна культура та прозора діяльність. Для обґрунтування механізму припливу іноземного капіталу в банківську систему України доцільно виділити як переваги, так і недоліки цього процесу. До переваг присутності іноземних банків на території України потрібно віднести:

- пришвидшене впровадження передових методів банківської діяльності;
- визначення оптимальної структури і якості кредитного портфеля; зростання обсягу кредитних ресурсів та посилення стабільності їх джерел;
- здешевлення банківських послуг;
- запровадження фінансових механізмів фінансового оздоровлення, реорганізації та реструктуризації банків;
- впровадження комплексного підходу обслуговування різних клієнтів;
- ведення ефективного фінансового моніторингу банків.

До недоліків присутності іноземних банків на території України відносимо:

- ініціювання банкрутства вітчизняних банків, які неспроможні конкурувати з іноземними банками;
- диференціація у наданні кредитів відповідно до зміни економічної ситуації в державі;
- проблеми банківського нагляду за іноземними банками;
- відтік національних банківських ресурсів за кордон;
- обмеження доступу національних позичальників до внутрішніх заощаджень;
- прихід іноземних банків, які мають низький міжнародний рейтинг.

Досвід багатьох держав, в яких акцент був поставлений на зовнішніх інвестиціях, показав, що банківські системи цих країн майже повністю скла-

даються з великих міжнародних банків. За таких умов банки з іноземним капіталом починають здійснювати вирішальний вплив на характер та пріоритети економічного розвитку цих держав, контролювати найбільш ефективні сфери діяльності. При цьому такі банки мають специфічні стратегічні пріоритети, які часто не збігаються з національними інтересами. Така схема розвитку банківської системи призведе до порушення цілісності економічних інтересів держави, істотно загальмує розвиток національного виробництва, перш за все малого та середнього бізнесу. Наслідок – зростання безробіття та інших соціальних проблем. Для збереження економічного суверенітету країни доцільно було б запровадити систему державного регулювання присутності іноземного капіталу в сукупному капіталі банківської системи.

В українському законодавстві не передбачено квотування присутності іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі. Нині немає квоти на участь іноземців у капіталі російських банків, хоча до 1996 р. вона дорівнювала 12 %. У законі про банківську діяльність є посилання, що розмір участі іноземного капіталу в банківській системі Російської Федерації встановлюється федеральним законом за пропозицією уряду, яка погоджена з Банком Росії. Зазначена квота розраховується як відношення сумарного капіталу, що належить нерезидентам у статутних капіталах кредитних організацій з іноземними інвестиціями, та капіталу філій іноземних банків до сукупного статутного капіталу кредитних організацій на території країни [1, 13].

Іноземні інвестиції в банківській системі безперечно важливі з точки зору надходжень додаткових фінансових ресурсів, нових банківських технологій, підтримки конкуренції між банками тощо. Однак це виправдано, якщо сформувався національна банківська система, яка має власну ресурсну базу. Відомо, що рівень монетизації в Україні (близько 30 % від ВВП) значно нижчий, ніж у країнах з розвинутою економікою, де цей показник наближається до ВВП або навіть перевищує його. Істотно меншим є і розмір ВВП.

В умовах, коли ці показники не зіставні, прихід в Україну іноземних філій, діяльність яких буде регулюватися розміром капіталу материнського банку, поставить іноземні банківські установи в більш вигідне становище. У цій ситуації українські банки не можуть скласти їм адекватну конкуренцію. Активи та капітал всієї банківської системи України менші від середнього європейського банку. За цих умов не може виконуватися принцип рівних конкурентних можливостей, який підтримується багатьма міжнародними організаціями.

Для забезпечення фінансової безпеки банківської системи України від необґрунтованого припливу іноземного капіталу необхідно вирішити таке:

- законодавчо захистити українські банки, які кредитують пріоритетні напрямки економіки;
- розробити механізм захисту інтересів вкладників банків з іноземним капіталом;
- удосконалити процедуру нагляду та регулювання діяльності банків з іноземним капіталом;
- з метою захисту національної банківської системи приділяти більше уваги підвищенню її конкурентоспроможності, а саме: сформувати державну полі-

тику розвитку і підтримки національних банків; банкам створити власну стратегію реформування та змін у менеджменті;

- розробити стратегію встановлення певних обмежень щодо діяльності банків з іноземним капіталом на найближчі п'ять років з метою уникнення відтоку капіталу за кордон у разі появи кризових явищ;
- обмежити розмір іноземного капіталу, зокрема приписний капітал філій іноземних банків, у банківській системі України до 25 % від його загальної суми;
- уряду більше уваги приділяти роботі з підвищення суверенного рейтингу України.

Висновки. Отже, можна зробити висновок про те, що між фінансовою безпекою та ефективністю присутності іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі існує тісний взаємозв'язок, який проявляється через визначення цілей прибуткової та стабільної банківської діяльності; забезпечення захисту інтересів вкладників; створення системи захисту від загроз, які постають перед банківською системою.

Для розширення сфери впливу іноземного банківського капіталу необхідно уникати його надмірної концентрації та монополізації на одному із сегментів ринку банківських послуг; забезпечувати належний рівень прозорості джерел зовнішнього інвестування; стимулювати не тільки приплив іноземних коштів у вітчизняну банківську систему, а й запозичувати передовий досвід, передусім новітній менеджмент і технології ведення банківського бізнесу, нових послуг і продуктів, програмного забезпечення, що заохочувало б вітчизняні банки до підвищення рівня обслуговування власної клієнтури.

Література

1. Барановський О.І. Іноземний капітал на ринках банківських послуг України, Росії та Білорусі / О.І. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 9. – С. 12-20.
2. Кейнс Дж.М. Трактат про грошову реформу. Загальна теорія зайнятості, процента та грошей: реферат-дайджест : пер. с англ. / Дж.М. Кейнс. – К. : Вид-во АУБ, 1999. – 189 с.
3. Основні показники діяльності банків України. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/dynamics.htm.
4. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 р., № 2121-III / Офіційний сайт ВР України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
5. Закон України "Про Національний банк України" від 20.05.1999 р., № 679-X / Офіційний сайт ВР України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки мережі Інтернет.
6. Tobin J. The Theory of Portfolio Selection / J. Tobin // The Theory of Interest Rate. – London : Macmillan and Co, 1965. – Pp. 3-51.

Ковач М.И., Лазур М.П. Влияние иностранного капитала на финансовую устойчивость банковской системы Украины

Рассмотрены разные подходы относительно инвестиций корпораций; обнаружены проблемы банковской системы Украины. Определены преимущества и недостатки присутствия иностранных банков на территории Украины и приведены основные мероприятия по обеспечению финансовой безопасности банковской системы Украины от необоснованного притока иностранного капитала.

Ключевые слова: банковская система, иностранный капитал, корпорация, инвестиции, иностранные банки, финансовые ресурсы.

Kovach M.Yo., Lazur M.P. The influence of foreign capital on the financial stability of banking system of Ukraine

Different approaches to the investments of corporations are considered. The problems of banking system in Ukraine are found out. The advantages and disadvantages of presence of foreign banks in Ukraine are certain and basic security measures of banking system in Ukraine from unreasonable influx of foreign capital are presented.

Keywords: banking system, foreign capital, incorporation, the investments, foreign banks, financial resources.

УДК 658(477)

Викл. С.М. Макух, канд. екон. наук –

Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка

МОТИВАЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ІНВЕСТУВАННЯ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІК

Виокремлено спектр чинників, якісні характеристики котрих індивідуальні для кожної окремо взятої країни, в аспекті створення умов для залучення різних форм зовнішніх потоків капіталу в національні економіки з метою здійснення в них ринкових трансформацій. У переліку мотивацій процесу інвестування досліджено еволюцію їхньої кінцевої мети відповідно до потреб сучасного етапу розвитку світового господарства.

Ключові слова: інвестиції, інвестування, мотивація, ринкові перетворення.

Постановка проблеми. Інтенсифікація в економіках країн світу, різних за формою і своєю соціально-економічною спрямованістю трансформаційних процесів, є характерною ознакою періоду завершення ХХ і початку ХХІ ст. Ці фактори зумовлюють актуальність значення тих чи інших форм іноземного капіталу в здобутках національних економік (при цьому вимога часу – це більш досконале вивчення можливих способів їх ефективного залучення), оскільки глобалізаційні тенденції міжнародного руху капіталу сприяють поглибленню інтеграції країн у світові господарські зв'язки.

Аналіз останніх публікацій. Дослідження спектра мотиваційного аспекту [1-6] інвестиційної діяльності дає змогу країнам-реципієнтам, виробляючи власну стратегію розвитку (створення оптимального співвідношення між наявним національним капіталом й обсягами залученого іноземного капіталу), уникати певних помилок та нівелювати негативні прояви внаслідок його застосування, і обирати ефективні форми взаємодії з ним.

Мета роботи – аналіз трансформації сутності мотивацій інвестування.

Виклад основного матеріалу. У ролі потужного міжнародного інвестора вже не одне десятиліття виступають транснаціональні компанії різних типів. Англійські економісти Марк Кесон і Пітер Баклі (одні з основоположників теорії інтерналізації) [4, с. 88] вважали, що перетворення національної фірми в транснаціональну пов'язане з радикальними змінами їх виробничої організації, розвитком внутрішньо фірмового планування, централізованого керівництва в межах єдиної стратегії. Однак прийняття рішення про закордонні інвестиції залежатиме від балансу між групами факторів, що специфічні для: цієї галузі промисловості (характер продукції, структура ринку, масштаби виробництва); регіону (розмір території, рівень розвитку інфраструктури, культурні особливості та традиції); нації або держави (політичні фактори, податкове та фінансове законодавство тощо); фірми (управлінський та виробничий досвід).

З другої половини ХХ ст. чисельність ТНК у світі зростає до 82 000 (у 80-х роках ХХ ст. – їх лише 11 тис.; а у 90-х – уже 53 тис.) [5]. Вони вирішують свої виробничо-маркетингові проблеми, переміщуючи виробництво за межі території базування материнської компанії до інших країн (табл.).

Табл. Мотиви, що обумовлюють здійснення інвестиційної діяльності*

Мотивація інвестування	Кінцева мета, досягнута за умов інвестування
Виробничо-економічна	– зменшення капітальних витрат і ризиків під час створення нових потужностей; – придбання джерел сировини або нової виробничої бази; – розширення діючих виробничих потужностей; – реалізація переваг нижчої вартості чинників виробництва; – використання широкого спектра якостей у розрізі професійних умінь та навичок, природних здібностей і фізичних можливостей людського капіталу країни-реципієнта; – можливість запобігти циклічності або сезонності виробництва; – пристосування до процесу скорочення виробництва.
Маркетингова	– зростання ефективності існуючого маркетингу; – придбання нових каналів торгівлі; – проникнення на конкретний географічний ринок; – вивчення потреб, набування нового управлінського досвіду; – пристосування до умов країни, яка приймає капітал.
Екологічна	– перенесення підприємств зі шкідливими для здоров'я умовами й технологіями виробництва до країни-реципієнта; – уникнення забруднення навколишнього середовища в країні-донорі; – інтенсивність освоєння та розробки природно-ресурсного потенціалу країни-реципієнта.
Пропагандистські престижні	– утвердження конкурентних переваг товарної марки виробника та постачальника послуг на новоосвоєних ринках.
Персональні	– розширення родинного (національного) бізнесу.
Політична	– дестабілізація політико-економічної ситуації в країні; – вплив на подальший економічний розвиток країни-реципієнта; – панування на внутрішньому ринку і розпорядження всіма ресурсами.

*Джерело: склав автор за [1; 2, с. 105; 3, с. 374].

За рахунок спрямування певної частини експорту ТНК від материнської компанії до її дочірніх філій, традиційно досягається стимулювання попиту на її продукцію (майже 1/3 експорту Канади, Німеччини, Франції, Швеції, та 1/2 експорту США) [5], що є однією зі стратегій проникнення на іноземні ринки. Створення дочірніх компаній ТНК і спільних підприємств зі спеціалізацією на виробництві товарів (чи наданні послуг), подібних до тих, які виробляються на території країни-реципієнта конкурентоспроможним національним виробником (чи придбання акцій уже існуючого підприємства, продукція якого має високий рівень конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на світовому ринку), має подекуди на меті досягнення і певних специфічних цілей, серед яких:

- по-перше: освоєння нових ринків збуту (продовження життєвого циклу продукції) й закріплення на них завдяки використано своїх конкурентних переваг і створених приймаючою стороною пільг (відсутність митних бар'єрів, податкові канікули, субсидії);